

Blaž Mesec

NESKONČNA ALI SAMO DOLGA POT DO CELOVITEGA
SISTEMA IZOBRAŽEVANJA ZA SOCIALNO DELO?

ČUSTVENO OBARVAN PRISPEVEK K ZGODOVINI VISOKE ŠOLE ZA SOCIALNO DELO V LJUBLJANI

Celovit sistem izobraževanja za socialno delo je sistem, ki usposablja za kolikor mogoče širok razpon raznolikih strokovnih področij, vlog in nalog; ki je primeren stopnjevan, da usposablja za različno zahtevne naloge; ki omogoča specializacijo na posameznih področjih; in ki omogoča pridobitev najvišjih znanstvenih stopenj, to je stopnjo magistra in doktorja znanosti iz vede o socialnem delu. Nobena veda ne more dolgo trpeti, da bi si njeni najboljši kadri pridobivali te naslove v okviru drugih strok in se tako bodisi popolnoma odtujili matični stroki bodisi se vanjo vračali po ovinku z nefunkcionalnim znanjem. Zdravniki, katerih glavno torišče dela je klinična medicina, ne delajo doktoratov znanosti iz fizike, kemije ali biologije, temveč iz medicinskih ved. Takega celovitega sistema izobraževanja za socialno delo še nimamo, naši najboljši kadri še vedno lahko delajo magisterije in doktorate le iz drugih ved, si pa zanj prizadevamo in ne bomo dali miru, dokler ne bo vzpostavljen.

ZAČETNA NEDOREČENOST:
NEJASEN STATUS ŠOLE

Težave so se začele že ob ustanovitvi dvetletne Šole za socialne delavce leta 1955, saj šola ni imela že v svojem nazivu jasno določene stopnje. Iz vpisnih pogojev – zahtevala se je praviloma dokončana srednja šola (kar je pomenilo, da so se lahko s sprejemnimi izpiti vpisali tudi študentje brez dokončane srednje šole) – bi

izhajalo, da je bila višja šola. Nisem raziskal, kakšen je bil razlog za to nedorečenost, a domnevam, da sta bila dva: prvi je bilo dejstvo, da celotni sistem visokega šolstva še ni bil jasno zakonsko določen, torej tudi ne stopnje šol po srednji šoli in njihovi nazivi. Drugi razlog je bil morebiti v računu, da bo taka nejasnost statusa in dopustljivost vpisnih pogojev omogočila nekaterim predanim in »izgrajenim« kadrom, ki niso imeli končane srednje šole, ki pa so bili že dejavni na področju sociale, vpis na višjo šolo, saj so se v začetku vpisovali na šolo zlasti »uslužbenci upravnih organov, občinskih in okrajnih ljudskih odborov, bivši borci in aktivisti, ki so bili za posleni kot profesionalci v družbenih organizacijah, in le neznatno število (17%) vpisanih študentov je prišlo direktno iz srednjih šol« (Jančar 1966). Že naslednje leto je z novelo k zakonu o ustanovitvi šole dobila šola naziv »višja«. Vendar kot taka po določenih splošnega zakona o šolstvu iz leta 1958 ni spadala med visokošolske zavode, ampak v skupino strokovnih šol. Šele z republiškim zakonom o visokem šolstvu iz leta 1960 so bile višje šole uvrščene v sistem visokega šolstva. Z zakonom o Višji šoli za socialne delavce iz leta 1960 je bila Višja šola za socialne delavce kot višja strokovna šola smiselno vključena v sistem visokega izobraževanja s tedanjim razmeram ustrezno stopnjo. Tudi druge podobne stroke so tedaj in še precej dolgo obdobje zatem usposabljele svoj naraščaj v okviru višjih šol in

akademij (šola za zdravstvene delavce, pedagoška akademija itn.).

PO DESETIH LETIH: NUJNA JE VISOKA ŠOLA

Ob desetletnici Višje šole za socialne delavce leta 1965 je prof. dr. Anton Kržišnik, ki je izredno zaslužen za ustanovitev šole za socialne delavce, zapisal:

Socialno varstvo bi nujno potrebovalo tudi visokošolski zavod na stopnji fakultete (visoka šola za socialne delavce), ki naj bi vzgajal poklicne socialne delavce z visoko strokovno izobrazbo. Na področju socialnega varstva je namreč cela vrsta dejavnosti, ki jih ni mogoče uspešno opravljati brez ustrezne visoke strokovnoznanstvene izobrazbe. To izobrazbo potrebujejo stalni predavatelji strokovnih predmetov v višjih šolah za socialne delavce, vodilni socialni delavci v pomembnejših socialnih službah, ki jih njihovo delo sili v sodelovanje z visokokvalificiranimi strokovnjaki z drugih področij družbenega dela, socialni delavci v stacionarnih zdravstvenih zavodih, socialni delavci, ki vodijo kadrovsko socialno službo v velikih podjetjih. Na visoki šoli za socialne delavce se bodo vzgajali tudi strokovnjaki za znanstvenoraziskovalno delo v republiških zavodih za socialno varstvo. Zamisel o ustanovitvi visoke šole za socialne delavce je načelno sprejel že socialnozdravstveni zbor naše republiške skupščine in zagovarjata jo republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo in naša šola, težava je le v tem, da za sedaj še nimamo zadostnega pedagoškega kadra za strokovne predmete. (Kržišnik 1965: 29.)

Kržišnik je imel torej pred očmi dvo-stopenjski sistem izobraževanja socialnih delavcev: višjo šolo za večino in visoko šolo oziroma fakulteto za clito, ki bo prevzela posebno zahtevne in odgovorne naloge na področju izobraževanja za socialno delo, znanstvenega raziskovanja, upravljanja in na drugih posebno za-

htevnih področjih socialnega dela. Problem je bil pomanjkanje profesorjev za visoko šolo.

Ta težava bo odstranjena, če bo za območji Socialistične republike Slovenije in Socialistične republike Hrvatske ustanovljena skupna visoka šola za socialne delavce s sedežem v Zagrebu. Razgovori o tem med pristojnimi političnimi in strokovnimi faktorji obeh republik so v teku. (Kržišnik 1965: 29.)

Ta načrt se sicer ni uresničil, zgodilo pa se je nekaj podobnega, saj se je prva generacija slovenskih socialnih delavcev s fakultetno izobrazbo izšolala na »med-fakultetnem študiju za socialno delo« v okviru Pravne fakultete v Zagrebu kot matične fakultete. V ta študij so se prvi študentje vpisali v študijskem letu 1972/73, natanko dvajset let prej, preden so se lahko prvi študentje vpisali na visokošolski študij socialnega dela v Ljubljani. Pri nas je torej minilo več kot dvajset let, da se je uresničila ideja o visoki šoli za socialno delo, ustanovitev fakultete pa se je spet odmaknila v svetlo prihodnost.

REORGANIZACIJA: POVIŠANJE IN IZGUBA IDENTITETE

Že ob koncu šestdesetih in v začetku sedemdesetih let so si tedanje jugoslovanske višje šole za socialno delo začele prizadevati za podaljšanje študija in preraščanje v visoke šole. V tem času je ljubljanska šola organizirala tudi plodno posvetovanje Skupnosti jugoslovanskih višjih šol za socialno delo (v Portorožu l. 1972), na katerem je bilo prvič pri nas zastavljeno vprašanje o naravi teorije socialnega dela. To vprašanje smo zastavili sodelavci ljubljanske šole in že takrat nakazali, da mora socialno delo razvijati svojo teorijo iz sebe samega, iz kritične refleksije svoje prakse (Mesec 1972). Šole so se v tistem času tudi dogovorile, da se skupno pripravijo na preraščanje z analizo potreb in kadrovske strukture. (Gl. npr. Papo, Dervišbegović, Trninić 1971.) To je bil poglobitni motiv, da smo leta

1969 izvedli obsežno anketo med našimi socialnimi delavci in povprašali po njihovih stališčih do izobraževanja, da bi tako ocenili, koliko jih je, ki bi želeli nadaljevati študij socialnega dela. (Poročilo o tej raziskavi je bilo objavljeno leta 1972: Mesec 1972.) V drugih republikah so nato zapovrstjo začeli ustanavljati oddelke za socialno delo pri različnih fakultetah in ukinjati višje šole.

Ni natančnih študij o tem, kaj se je dogajalo ob ustanavljanju »medfakultetnega študija za socialno delo« v Zagrebu in ob ustanavljanju oddelkov za socialno delo v okviru različnih fakultet v Beogradu (Fakulteta političnih ved), Sarajevu (Fakulteta političnih ved) in Skopju (Filozofska fakulteta). Na osnovi razpoložljivih obvestil pa se mi vsiljuje naslednji sklep: kar je sledilo v drugih republikah Jugoslavije, ni bilo preraščanje višjih šol v visoke šole in fakultete, ampak reorganizacija, ki je pomenila razvojno diskontinuiteto, ta pa je vsaj za nekaj časa pretrgala razvoj vede o socialnem delu in jo odtrgala od prakse. Izobraževanje socialnih delavcev se je dvignilo na formalno višjo raven, na stopnjo fakultetnega (univerzitetnega) študija, višje šole za socialne delavce so bile odpravljene, del učiteljev višjih šol se je habilitiral in vključil v nove fakultetne oddelke, del, nekateri učitelji metodike socialnega dela in učitelji praktičnega pouka, pa je izpadel. V študijskih programih so prevladali predmeti matičnih fakultet (pravni, sociološki, politološki) na račun strokovnih.

To neravnotežje se je odrazilo tudi v učbenikih socialnega dela, ki so nastali na teh fakultetah. Kljub zvenečim naslovom (npr. »znanstveni temelji socialnega dela«) se kot mačka okrog vrele kaše vrte okrog socialnega dela, pišejo o potrebah in njihovi »humanizaciji«, o socializaciji kot osrednji nalogi socialnega dela; na ravni metodike, ki jo obravnavajo skrajno površno, češ, to naj tako ali tako ne bi bila več preprosta izkustvena metodika, ampak učena znanstvena metodologija (kar pa iz priloženega ni bilo razvidno), pa ponavljajo misli iz prvih učbenikov prav metodike socialnega dela (npr. Fried-

lander-Pfaffenberger), kot da se v tridesetih letih ni nič spremenilo (Martinović 1987). Drugod spet so očitni poskusi, da bi socialno delo spremenili v nekaj imenitnejšega, kot je ukvarjanje s človeškim trpljenjem, v »projektiranje«, »prevencijo« in »planiranje«, na ravni tehnik pa mu kot metodo vsiljujejo tehnike planiranja, kot jih pač uporabljajo družbeni načrtovalci (Nedeljković 1982). V nobenem izmed teh učbenikov, v katerih mrgoli zvenečih učenih besed, ni opisan niti en sam primer posameznika ali družine v stiski ali postopek socialnega dela pri reševanju takega primera. Zelo skromna so v teh učbenikih prizadevanja, izraziti specifični socialnodelavski pristop, načela, metode in tehnike; ponekod je vsaj izražena želja, da bi opredelili to specifičnost (Martinović 1987), drugod bi lahko prej govorili o težnji k zanikanju tistega, kar je za socialno delo bistveno, namreč njegovega ukvarjanja s človeško revo (Nedeljković 1982).

ORGANSKO PRERAŠČANJE KOT ALTERNATIVA

Čeprav so se tudi pri nas tedaj pojavljali predlogi, da bi se »združili s FSPN«, se je Višja šola za socialne delavce v Ljubljani takrat odločila (je to ustrezna beseda?) za »preraščanje«, to je za »organsko« rast in razvoj, za kontinuiteto rasti na temeljih, ki smo jih s trudom, kos za kosom, gradili v letih dotedanjega obstoja šole. Zdi se, da vprašanje, kaj bi se zgodilo, če bi se bili takrat pridružili FSPN, ne pelje ravno k plodnim odgovorom. Preveč je neznan. Vsekakor bi bili politično bolj nadzorovani. Lahko da bi se tudi pri nas ponovilo, kar se je dogajalo v drugih republikah: veda o socialnem delu, ki še ni bila dobro profilirana, bi prišla pod vpliv druge, močnejše znanosti in bi s težavo spet našla svojo identiteto. Lahko pa, da te težave ne bi bile tako hude in da bi danes imeli univerzitetni program in vse podiplomske programe. Dogodki so tekli v drugo smer.

Velika prednost šole je bila njena povezanost s prakso. Socialni delavci so se vračali v šolo po novo znanje, vračali

so se v skupine, v katerih so reflektirali svoje delo. Učitelji so se ukvarjali s praktičnim delom: prevzemali so primere individualnega svetovanja ali svetovanja družinam, delali s prostovoljskimi organizacijami, v krajevnih skupnostih, sodelovali v družbenih organih pri centrih za socialno delo in drugod in se tako seznanjali s prakso in se preskušali pri praktičnem socialnem delu. Teorija socialnega dela, ki je nastajala, se je razvijala ob soočanju teh izkušenj s pojmi znanstvenih teorij — drobec za drobcem, nit za nitjo je nastajala tkanina. Druga prednost šole je bila intelektualna poštenost njenih sodelavcev. Pod intelektualno poštenostjo razumem resnicoljubnost v najpreprostejšem pomenu — da ne govoriš, kar ni res; da ne rečeš »znanstveno«, če ni znanstveno; da ne rečeš »metodologija«, če ni metodologija, ampak pač postopek; da ne rečeš »teorija«, če ni teorija, ampak mnenje. Biti na ta način pošten je težko, kajti veliko teh zvenceh pojmov je ohlapno definiranih. Vendarle se opazi, kadar si kdo privoščiti pretirano širokogrudno opletanje z njimi, da bi naredil vtis, da je več, kot je. Tako pozerstvo nam je bilo skrajno tuje. Zadovoljili smo se z napredovanjem z majhnimi, a trdnimi, utemeljenimi koraki. Tretja prednost šole je bila, kljub nekaterim dogodkom, zaradi katerih tega ne morem trditi brez pridržkov, vendarle nekakšna skupinska povezanost ali morda zgolj izenačenost. Med nami ni bilo nikogar, ki bi se šel reorganizacijo na svojo pest in za svoj račun. Četrta prednost je bila tesna povezanost učiteljev in študentov. Naša filozofija je bila in ostaja, da so odnosi med učitelji in študenti v šoli za socialne delavce vzor odnosom med socialnim delavcem in klientom. Študent se uči ne samo skozi intencionalne študijske oblike, ampak tudi ali celo zlasti z vsakdanjimi odnosi med sodelujočimi v študijskem procesu. Neposrednejši, pristnejši in bolj človeški in oseben odnos se je ustvarjal predvsem v inovativnih študijskih oblikah (peta prednost), kot je bil projektni študij v okviru »blok eksperimentalnih vaj«, kakor smo jih imenovali v žargonu in

po katerih smo postali znani tudi zunaj ožjega kroga sodelujočih. Šesta prednost šole je bilo njeno okolje. Nismo živeli sredi popadljivih morskih psov; nihče nas ni požrl, preplaval, zavzel, koloniziral. Nasprotno, sčasoma smo začutili, da naši sosede doumevajo, da si je socialno delo in šola z njim našlo svojo nišo, v katero ne morejo posegati, ne da bi morali sami v temelju spremeniti svoj pristop; da nikogar ne ogrožamo; da smo pripravljeni sodelovati; in opazili so, da (na morda malo čudaški način, bogu za hrbtom) nekaj »tkemo«. Vsega tega nismo mogli kar pustiti, ker smo bili tej kulturi šole osebno zavezani.

Rezultat je bil, da se je šola ohranila in sama predlagala visokošolski program socialnega dela, ki se je vsebinsko bistveno razlikoval od programov drugih fakultet nekdanjega jugoslovanskega prostora in katerega jedro so socialnodelavski teoretski predmeti, napolnjeni z vsebino, ki res lahko osvetljuje in usmerja strokovno delo. (O tem programu več nekoliko nižje.)

NASPROTOVANJE, NATO ŠE PREVRAT

S preoblikovanjem pa nismo imeli sreče. Zgodovina naših naporov, da bi naredili pravzaprav majhen korak od dvoletne višje šole do štiriletne visoke, je prav neverjetna. Ali govori bolj o naši neiznajdljivosti ali bolj o popolni odsotnosti odgovornosti za družbeni razvoj in o nerazumevanju vloge naše stroke, s tem pa tudi dogajanja v širšem družbenem sistemu pri vsakokratnih oblastnikih, naj presodi vsakdo sam.

Kržišnik je torej že leta 1965 dejal, da bi *nujno* potrebovali visoko šolo za socialno delo. Ob 20-letnici šole je tedanji direktor Jenko v priložnostni publikaciji zapisal:

V perspektivnem planu razvoja Višje šole za socialno delo v Ljubljani, ki ga je sprejel svet šole v juniju 1972, je bilo predvideno, da naj bi v letu 1975 prišlo do ustanovitve visoke šole za socialno delo. Predvidevali smo, da bomo do tega

časa izpolnili vse pogoje, ki so potrebni za ustanovitev visoke šole. Čeprav trenutno še ni pogojev za ustanovitev visoke šole za socialno delo v Ljubljani, je vendarle treba v neki obliki rešiti vprašanje študija za socialno delo na drugi stopnji. (Jenko 1975.)

Do ustanovitve visoke šole »ni prišlo«. Bodimo pozorni na dikcijo: »Predvidevali smo, da bomo izpolnili vse pogoje...« To pomeni: ... a jih nismo; mi jih nismo izpolnili. V drugem stavku pa: »Trenutno še ni pogojev...« To pomeni: ... ni zunanjih, od nas neodvisnih pogojev za to. Protislovje se razjasni v naslednjem stavku:

Ker so bile zelo slabe perspektive, da bi v postavljenih rokih prišlo do ustanovitve visoke šole za socialno delo, zlasti ker je politika izvršnega sveta skupščine Socialistične republike Slovenije do visokega šolstva nasprotovala preraščanju višjih šol v visoke... (Jenko 1975.)

To se pravi: Vlada nasprotuje, onemogoča, kar pomeni, da smo nesposobni.

Preraščanje višje šole je bilo torej blokirano. Diplomanti višje šole, ki so želeli študirati naprej, pa so iskali poti. Nekateri so že prej šli v Zagreb, drugi bi raje nadaljevali študij doma. Tako se je v dogovoru z Višjo šolo za socialne delavce in ob sodelovanju njenih učiteljev v šolskem letu 1976/77 odprla smer za socialno delo na tedanji Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, v katero so se po opravljenih diferencialnih izpitih lahko vpisali (v 3. letnik) diplomanti naše šole. Kakšne evalvacije tega študija ni. Študentje sami so pogrešali socialnodelavskih vsebin, prevladovali so sociološki predmeti. Ljudje so si pomagali do višje izobrazbene stopnje; ali so kaj pridobili za boljše opravljanje socialnega dela, ne vemo. Mnogi med njimi so se od tega dela oddaljili. Nekateri izmed prvih študentov te smeri bodo prav v tem času doktorirali – z disertacijami, ki so daleč od vede o socialnem delu. V socialno delo se ne želijo vključiti, predavali bi vsakršno drugo filozofijo.

Leta 1975 torej ni bilo z visoko šolo nič. Začasen izhod je bila smer za socialno delo na sociologiji in študij v Zagrebu, pa za tega ali onega še na pedagogiki. Vsaj nekaj upanja nam je zbudilo dejstvo, da je šola leta 1976 postala članica Univerze v Ljubljani. Če bi bila Univerza povezana, bi bila gotovo v oporo članicam pri njihovem razvoju. Približala so se 80-ta leta in načrtovanje za stanje po letu 1986. Bo morda leta 1986 kaj? Leta 1980 je bil na Bledu Tretji kongres socialnih delavcev Jugoslavije, ki se je zavzel za štiriletno visokošolsko izobraževanje socialnih delavcev, in ta sklep je povzela konferenca o reformi sistema izobraževanja socialnih delavcev, ki jo je organizirala Zveza društev socialnih delavcev Jugoslavije v Beogradu leta 1981 (Čačinovič-Vogrinič *et al.* 1983). Stanovske organizacije, pa tudi Socialistična zveza delovnega ljudstva in celo partijski kongresi so vedno podprli predloge za visokošolski študij socialnega dela. Lepe besede nič ne stanejo. Kongresa ne moreš prijeto za jezik. Leta 1982 je izobraževalna skupnost za družboslovje sprejemala »programske zasnove« za leto 1986, tj., odločala o tem, kateri študijski programi se bodo izvajali po letu 1985. Celoten postopek in vsa kalvarija s tem v zvezi je opisana v mojem prispevku Preloženo na 1991? (Mesec 1983). Naj povzamem bistveno. Šola je tedaj predlagala naslednje programe:

1. Enovit (brez smeri) vzgojnoizobraževalni program za pridobitev izobrazbe na stopnji višje šole; program naj bi vodil tako kot do sedaj do poklica socialni delavec.

2. Kot drugega je predlagala enovit vzgojnoizobraževalni program za pridobitev izobrazbe na stopnji visoke šole, ki naj bi bil nadaljevanje višje stopnje. Ta program naj bi vodil do poklica diplomirani socialni delavec.

3. Poleg teh dveh programov je predlagala nekaj programov izpopolnjevanja strokovne izobrazbe in specializacij po višji šoli.

Predlog dopušča smer za socialno

delo v okviru sociologije kot smiselno usmeritev za sociologe. (Mesec 1983: 3.)

Šola je ta predlog obširno utemeljila, seznanila z njim širok krog ustanov in posameznikov, priredila posvetovanje. Program so podprli vsi, ki smo jim predstavili svoje načrte. Lahko bi naredili razstavo prijaznih odgovorov in izrazov podpore. Zares zavzel za nas se ni nihče. Za hrbtnom so staknili glave in rekli: Na-ka. Imena na orumenelih papirjih je še mogoče prebrati, gospode še srečati na ulici.

V razpravi sta se pojavljala v glavnem dva argumenta proti predlogu VŠSD: 1. da Višja šola za socialne delavce v Ljubljani nima strokovnih pogojev za izvajanje visokošolskega programa in 2. da se predlagani program podvaja z obstoječim programom sociologija-socialno delo na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo. (Mesec 1983: 7.)

Argumenta sta bila šibka: sprejemale so se zasnove programov, ni se odločalo, kdo jih bo izvajal, zato je bilo povsem odveč ocenjevati kvalificiranost kogarkoli, poleg tega pa je bilo nekaj let časa, da se pridobe manjkajoče kvalifikacije. Sprejemale so se zasnove programov, se pravi, nazivi in stopnje programov, ne predmetniki in učni načrti; poleg tega pa smo kljub temu priložili primerjavo predmetnikov in izjavo obeh šol, da se vsebine ne prekrivajo.

Namesto da bi bil ocenjen predlagani program in bi se potem lotili vprašanja, kdo ga bo izvajal ter kje in kdaj, je bil izveden manever obračanja pozornosti na predlagatelje. Da bi se izognili resnemu, odgovorno in razsodno oblikovanemu odgovoru na temeljno vprašanje, kaj Slovenija potrebuje, je bilo storjeno prav tisto, s čimer je bila pozornost javnega mnenja obrnjena drugam. (Stritih 1985: 394.)

Vse dokazovanje je bilo zaman. Skupščina izobraževalne skupnosti za družboslovje

je sprejela enovit višješolski program, ki je peljal k poklicu »socialni delavec«; program sociologija-socialno delo na visoki stopnji, ki je peljal k poklicu »diplomirani sociolog smeri za socialno delo«; programe šestih specializacij po višji šoli in program specializacije za socialno delo po končani fakulteti za sociologijo. Izgubili smo smer za kadrovsosocialno delo, ki smo jo, kadrovsko slabo zasedeno, nespametno žrtvovali v upanju, da bomo v zameno dobili enovit visokošolski program, in pridobili specializacije po višji šoli (ti programi so bili nato realizirani) in po fakulteti (ta program ni bil realiziran). V predlogu programskih zasnov je bilo v vrstici, kjer je bil naveden naziv višješolskega programa socialnega dela, ob robu opomba, da se pripravlja visokošolski program za obdobje po letu 1990. Leta 1982 torej zvezdica za lepo vedenje in v tolažbo.

Ob neuspehu pri uveljavljanju visokošolskega programa pa ne gre spregledati pomembnega razvoja na področju raziskovanja. Raziskovalna skupnost Slovenije je leta 1981 sprejela v financiranje »usmerjeni raziskovalni program Socialna politika in socialno delo«, kar je pomenilo, da smo vsako leto dobili skromna sredstva (za približno polovico raziskovalca), ki smo jih morali opravičiti s pozitivno ocenjenim letnim raziskovalnim poročilom in ki so pod tem pogojem dotekala kontinuirano, čeprav na osnovi za vsako leto posebej predloženih projektov s predračuni. Že zakon o ustanovitvi šole za socialne delavce iz leta 1955 je določal, da se šola ukvarja z raziskovalno dejavnostjo na področju socialnega varstva. Zakon o visokem šolstvu iz leta 1960 pa za višje šole te dejavnosti ni navajal med njihovimi nalogami. Pozneje je obveljalo, da lahko višje šole raziskujejo za potrebe vzgojnoizobraževalnega procesa (kar je pomenilo, da je raziskovanje vključeno v priprave za pedagoško delo in je vključeno v ceno pedagoške ure), ne smejo pa opravljati »drugega« raziskovalnega dela, tj., raziskav za različne naročnike. Kljub temu je šola do leta 1980 opravila nekaj takih »drugih« raziskav

(štiri). V letih do 1986 smo v okviru tega programa in zunaj njega opravili 12 raziskav. Na tej osnovi in s spretnostjo tedanjega vodstva šole smo dosegli, da je bil leta 1985 spremenjen zakon o Višji šoli za socialne delavce in nam je bila priznana pravica do »drugega«, to je pravega raziskovalnega dela za naročnike (Stritih 1985: 389). Šola je bila vpisana v register raziskovalnih organizacij.

Leta 1986 torej spet ni bilo nič z visoko šolo. Preložili so nas v naslednje desetletje. Vmesni čas smo dobro izkoristili, čeprav bi ga lahko, gledano z današnje perspektive, še bolje, če bi se vsak učitelj posvetil izključno skrbi za lastno akademsko kariero. Za to trditvijo se skriva nemočna jeza, malo nad politiko akademske odličnosti, ki vodi v individualno stremušvo namesto v sodelovanje (točke za kolektivne članke se dele s številom soavtorjev), v visoko teorijo namesto v praktično uporabno raziskovanje, malo nad nami samimi, ki se nismo znali dovolj učinkovito organizirati, da bi proizvedli večjo količino tehničnih publikacij, ampak smo se razdajali v pedagoškem in praktičnem delu. Seveda ne gre pozabiti, sploh ne, da smo ure in ure izgubljali s samoupravljanjem in drugimi igrami tedanjega sistema, naj smo jih jemali resno ali ne. Družboslovci se nismo mogli umakniti pred tem v laboratorij in se posvečati raziskavam, tako kot tehniki in naravoslovci, kajti te igre so se vpletale naravnost v naše raziskave in naša življenja.

OD 1986 DO 1992:

PRIPRAVA VISOKOŠOLSKEGA PROGRAMA
IN IZPOLNITEV KADROVSKIH POGOJEV

Leta od 1986 do 1992 so leta rasti in naporov za oblikovanje visokošolskega programa. Specializacije, ki so nam jih odobrili, smo izkoristili za preizkus in oblikovanje učnih načrtov v okviru tega programa. Program specializacij je pomenil »prvo nadaljevanje izobraževanja za socialno delo na Univerzi v Ljubljani« (Anon. 1992) V teh letih se je na specialistični študij vpisalo nad 200 socialnih delavcev, in sicer za šest področij: iz

socialnega dela z družino, v vzgoji in izobraževanju, v zdravstvu, v podjetjih, lokalnih skupnostih in s starejšimi ljudmi. Večina specializantov se je nato vpisala na visokošolski študij, takoj ko je bilo mogoče. Učitelji smo ta leta izkoristili za pospešeno pridobivanje akademskih naslovov. Velika večina učiteljev in sodelavcev se je odločila, da stopi na vlak akademske kariere. Ljudje z naravoslovnih in tehničnih fakultet, zlasti tistih z daljšo tradicijo in uveljavljeno akademsko hierarhijo in kulturo, težko razumejo, kaj je to pomenilo za nas, ki smo do tedaj gojili nekakšen egalitarizem, se slepili, da veljajo ali bi vsaj morala veljati na našem področju, ki je bolj praktično-uporabno, drugačna merila za uspešnost, drugi »čini« in zasluge, in ki kratko malo nismo gojili akademske kulture. Doktorat je bil za marsikoga med nami nekakšen nujen nebodigatreba (»kad ga nemaš, smeta, a kad ga imaš, ništa ne koristi«), akademska kultura pa nekaj nefunkcionalnega za spodbujanje neposrednih, odkritih in enakopravnih odnosov, ki so vrednota v socialnem delu. Vendar nam je z včasih res nečloveškimi naporji, ob migrenah, omedlevicah, visokem pritisku, tahikardiji, pseudodemenci, nekontroliranih čustvenih izbruhov in drugih strahotah, ob katerih smo mislili, da nas bo pobralo, ob pedagoškemu procesu »ukradenih« in vse prekratkih študijskih in delovnih dopustih, ob rednih dopustih, ki to niso bili, uspelo nadomestiti, kar bi bili morali postoriti v mladosti, ko bi bili rojeni v srečnejših okoliščinah in bi svojo kariero začeli na kakšni spodobni fakulteti. Bili smo generacija brez pravih mentorjev, strokovni samorastniki, ki smo se povrh vsega razvijali na šoli, ki je bila bogu za hrbtom. Če upoštevamo vse to, potem lahko rečemo, da smo s samopremagovanjem in z marsikatero žrtvijo ne le osebno napredovali in zagotovili napredovanje šoli, ampak smo slovenski kulturi ohranili del desetletja razvijajoče se svojske kulture šole za socialne delavce kot zibelko kulture socialnega dela pri nas. Naj to ne izzveni kot samohvala. Te ne potrebujemo, saj smo si s trdim delom sami

izoblikovali svojo strokovno samozavest. Nihče ni nikoli v vseh teh letih mimo pavšalnih slavnostnih besed javno izrekel o nas karkoli stvarnega, analitičnega in argumentiranega. Bila so namigovanja, govorice, podcenjevanje, tudi pohvale včasih in komplimenti, zlasti pa – bohotna ignoranca.

V mesecu maju 1989 smo strokovnem svetu Posebne izobraževalne skupnosti za družboslovno usmeritev predložili elaborat Predlog dopolnitve programske zasnove za oblikovanje visokošolskega programa (9. 5. 1989). Po takratni zakonodaji je to bil odločilen korak.

Predlagali smo,

da se programske zasnove za oblikovanje vzgojnoizobraževalnih programov za socialno delo dopolnijo s programom za pridobitev visoke strokovne izobrazbe VIS (VII) »socialno delo«. (Anon. 1989.)

Predlog smo utemeljili s tremi argumenti: z nujno, da se ustvarijo pogoji za nadaljnji razvoj znanosti in stroke socialnega dela; da se omogoči usposabljanje strokovnjakov za nove naloge socialnega dela; da se omogoči dovolj časa za posredovanje in utrjevanje vzgojnoizobraževalnih vsebin v študijskem procesu. Pomemben argument je bil tudi, da diplomanti višje šole dotlej niso mogli nadaljevati študija v svoji stroki. Oprli smo se tudi na dejstvo, da je poklic diplomirani socialni delavec z visoko izobrazbo že uvrščen v šifrant poklicev s področja socialnega varstva.

Poudarjamo še enkrat – nova delovna mesta so tisti vidnejši argument, vendar je enako pomembno spoznanje, da vsak socialni delavec potrebuje in bo potreboval več znanja za opravljanje poklica. (Anon. 1989.)

Odločitev Strokovnega sveta z dne 19. 6. 1989, da je predlog utemeljen, nam je odprla stvarno možnost, da začnemo z visokošolskim izobraževanjem v letu 1990.

Potrebovali smo le še potrditev skupščine Izobraževalne skupnosti Skovenije... Pred zadnjo sejo te skupščine smo v prvih dneh novembra 1989, da bi pridobili še kakšno točko v podporo visokošolskemu programu, spravili pod streho še Šesti bienalni seminar Mednarodnega združenja šol za socialno delo, ki je obravnaval temo Teoretični koncepti socialnega dela in izobraževanja in na katerem je pred več kot sto tujimi udeleženci z referati nastopilo sedem stalnih učiteljev šole. Spominjam se, kako je Gabi Čačinovič Vogrinčič, vsa krhka in drobcena, v Festivalni dvorani na Bledu z drhtečim glasom kot dekanica pozdravila evropske goste, mi pa smo se bali, da jo bo zdaj zmanjkalo spričo prestanih naporov ob organizaciji te velike prireditve.

Sledilo je novo razočaranje:

/Vendar le-ta (skupščina Posebne izobraževalne skupnosti za družboslovje) predloga spremembe programskih zasnov ni uvrstila na dnevni red svoje zadnje seje v decembru 1989. S tem se je postopek sprejemanja novih programskih zasnov zaustavil za daljše obdobje, saj smo zaradi spremenjene zakonodaje in zaradi organizacijskih težav na Univerzi čakali na ponovno obravnavo do začetka 1991. (Anon. 1992.)

Tako Gabi Čačinovič Vogrinčič, nepodpisano, a s prepoznavno dikcijo, v Utemeljitvi programa visokošolskega študija za socialno delo.

Končalo se je leto slovesa od starega sistema. 8. januarja 1990 so bile opravljene prve povojne večstrankarske volitve, ob koncu leta, 23. decembra 1990, plebiscitna odločitev za samostojnost, razglasitev samostojnosti in neodvisnosti Slovenije, 26. junija 1991 junijska vojna, brionska konferenca, moratorij in nato dejanska neodvisnost.

17. junija 1991 je Znanstvenopedagoški svet Univerze v Ljubljani, ki ga je vodil rektor prof. dr. Miha Tišler, potrdil predlog za spremembo programske zasnove študija za socialno delo iz višješolskega v visokošolskega. Koordinacija

obeh univerz je spremembo programske zasnove potrdila 17. septembra 1991. Rektorat Univerze v Ljubljani je poslal spremembo programske zasnove v potrditev Izvršnemu svetu republike Slovenije 9. decembra 1991. IS je spremembo potrdil.

LETO 1992:

KONČNO!

Vzgojnoizobraževalni program visokošolskega študija za socialno delo je sprejel znanstvenopedagoški svet VŠSD na seji 6. januarja 1992. 11. junija 1992 je bil sprejet Zakon o ustanovitvi Visoke šole za socialno delo, ki je začel veljati 1. julija 1992. Zakon je povzel določila prejšnjih dveh zakonov o Višji šoli za socialne delavce iz let 1960 in 1985. VŠSD v Ljubljani izvaja programe v visokem izobraževanju za pridobitev in izpopolnjevanje izobrazbe ter izvaja raziskovalno delo na področju socialnega dela. Programe za pridobitev visoke strokovne izobrazbe začne izvajati v študijskem letu 1992/93 (UL RS, št. 30/92).

Visokošolski program socialnega dela smo torej sestavili sodelavci višje šole sami, na izkušnjah 35-letnega praktičnega dela, poučevanja in raziskovanja v tej stroki. Njegova osnovna značilnost je, da so v njegovem središču predmeti, ki sestavljajo vedo o socialnem delu, okrog tega jedra pa so nanizani predmeti tako imenovanih temeljnih ved. Izhajali smo iz sodobnega pojmovanja, da socialno delo ni zgolj stroka, ki se pri praktičnem delu opira na izkustvena metodična načela, ampak je znanost o enem temeljnih področij družbene prakse, to je o procesih medsebojne pomoči in solidarnosti v družbi, tako o formalni, organizirani pomoči kot tudi o neformalni, prostovoljni pomoči posameznikom, skupinam in skupnostim v stiskah in težavah socialne narave. Pri preučevanju teh procesov in tega področja družbene prakse se veda o socialnem delu opira na znanstveno-raziskovalno metodologijo družbenih ved in razvija v njenem okviru tudi svoje specifične pristope, ki upoštevajo zlasti tesno povezanost med raziskovanjem in

praktičnim strokovnim delom. Kot taka znanost je veda o socialnem delu članica družine ved, ki proučujejo različna področja in vidike družbenih praks, kot so veda o vzgoji in izobraževanju (pedagogika), veda o upravljanju, organizacijske vede in druge.

Jedro visokošolskega programa sestavljajo predmeti, ki sestavljajo vedo o socialnem delu (predmetnik za štud. leto 1996/97): uvod v socialno delo, teorije pomoči, osebna pomoč s svetovalnim delom, mreže in storitve socialnega varstva, socialno delo z družino, prostovoljno delo, zasvojenosti, skupnostno socialno delo, organizacija in upravljanje v socialnem delu, supervizija v socialnem delu, metodologija raziskovanja s statistiko, metode socialnega dela - projektne skupine (praksa). Zunanji krog predmetov: psihologija, sociologija, socialna politika, socialna antropologija, pedagogika in andragogika, delovno pravo, socialna varnost, procesno pravo, kazensko pravo, družinsko pravo, teorije deviantnosti, neprofitne organizacije, ženske in moški v socialnem delu, tuj jezik in telesna vzgoja. V tem sklopu so nekateri predmeti, ki bi jih lahko uvrstili tudi v prvi sklop. Tretji sklop predmetov so predmeti izbirnih področij. Izbirno področje »socialno delo na področju duševnega zdravja« sestavljajo: teorije duševnega zdravja, metode duševnega zdravja v skupnosti, oblike duševnega zdravja, inovacije na področju duševnega zdravja. Izbirno področje »skupnostna skrb«: teorije skupnostne skrbi, metode dela pri skupnostni skrbi. Izbirno področje »kibernetika psihosocialne pomoči« vključuje naslednje predmete: epistemologija socialnega dela, skupinsko delo in kibernetika drugega reda. Izbirno področje »socialno delo v podjetjih in drugih organizacijah« vključuje naslednje predmete: socialno delo v delovnem okolju, menedžment v socialnem delu.

Ta predmetnik se razlikuje od predmetnikov fakultetnih oddelkov za socialno delo na šolah v nekdanjem jugoslovanskem prostoru, pa tudi od predmetnikov novonastalih šol v Vzhodni Evropi prav

po tem, da v njem močno prevladujejo strokovni in teoretski predmeti o posameznih pristopih, metodah in področjih socialnega dela, manjši del razpoložljivega časa pa je namenjen drugim vedam. Celó v primerjavi s predmetniki šol v Zahodni in Srednji Evropi, ZDA in Kanadi je v našem razmeroma več prostora odmerjenega prav socialnodelavskim predmetom. Prej omenjene šole dajejo več prostora praksi študentov in njeni refleksiji ter v tem okviru posredujejo specifična strokovna znanja (npr. seminar teorija-praksa na Visoki šoli za socialno delo v Dortmundu). Iz našega predmetnika naj bi bilo jasno razvidno, da je socialno delo horizontalno (po področjih) in vertikalno (teorija - posebne metode - praktične tehnike) razčlenjena veda, ki se razvija s samorefleksijo in refleksijo strokovnega dela, ne zgolj z aplikacijo spoznanj »temeljnih« ved.

OD 1992 DO 1995:
MEDNARODNO POVEZOVANJE
IN UTRJEVANJE VISOKOŠOLSKEGA PROGRAMA

Za to obdobje so značilni naslednji procesi: dopolnjevanje in utrjevanje visokošolskega programa, živahno mednarodno povezovanje, kadrovske razvoj in širjenje. V študijskem letu 1992/93 smo prvič vpisali v visokošolski program 65 rednih študentov v 1. letnik in 119 izrednih v 3. letnik. Poudariti je treba zlasti prispevek izrednih študentov, socialnih delavcev, ki so se vpisali v 3. letnik s končano Višjo šolo za socialne delavce, mnogi po opravljenih specializacijah po višji šoli in z dolgoletno prakso. Ti študentje so ob koncu študija prispevali vrsto odličnih diplomskih nalog, za katere je značilno, da združujejo podrobno poznavanje ureditve in dogajanja na posameznih področjih socialnega dela s teoretičnim znanjem, pridobljenim med študijem in analizo empiričnega gradiva. Nastale so zrele raziskovalne naloge, iz katerih smo se učili tudi učitelji in ki bodo še nekaj časa zakladnica znanja in idej za mlajše kolege. Te raziskave so pomemben prispevek k razvoju vede o socialnem delu pri nas;

morali pa bi z njihovimi ugotovitvami seznaniti tudi mednarodno javnost.

Drug pomemben proces je bilo odpiranje v svet in vključevanje v mednarodno sodelovanje. V letih od 1992/93 do 1995/96 je bila šola vključena v tri razvejane skupne evropske projekte (*Joint European Project*) programa TEMPUS. Bila je koordinator projekta »Duševno zdravje v skupnosti«, v okviru katerega je sodelovala med drugim z *London School of Economics*, *Richmond Fellowship International*, *Centro studi regionale per la salute mentale del Friuli Venezia Giulia* (Trst), z njihovim posredovanjem pa z *Anglia University* (Cambridge), Univerzo v Celovcu in drugimi. V okviru tega projekta je bil izveden specialistični študij po višji šoli, ki se je med izvajanjem preoblikoval v visokošolski študij socialnega dela; in magistrski študij v okviru Filozofske fakultete (sociologija kulture), v katerega so se lahko vpisali tudi diplomanti visokošolskega študija socialnega dela. V te različne stopnje študija se je vpisalo skupno 32 študentov. Posebno pomemben prispevek tega projekta je bil tudi v tem, da je večina študentov opravljala prakso v Veliki Britaniji, del pa v Italiji, in si je tako pridobila vpogled v delovanje sistema na področju duševnega zdravja v teh deželah in izkušnje pri mednarodnem komuniciranju. Že med študijem so študenti zasnovali vrsto organizacij, skupin pomoči in samopomoči in podobnih praktičnih projektov, ki so se v taki ali drugačni obliki nadaljevali. Drugi projekt je koordinirala Visoka šola v Nijmegenu na Nizozemskem, poleg VŠSD pa sta v njem med drugim sodelovali tudi Pedagoška fakulteta v Ljubljani in Visoka šola za zdravstvene delavce. Projekt je vseboval več podprojektov, VŠSD je sodelovala pri treh: »Menedžment v zdravstvu in socialnem varstvu«, »Supervizija« in »Socialno-kulturno delo«. Rezultat sodelovanja in izmenjave v okviru prvega podprojekta je bil program specializacije iz organizacije in menedžmenta za socialne delavce; drugi podprojekt je pripeljal do oblikovanja predmeta socialno kulturno delo v predmetniku VŠSD; v

okviru tretjega podprojekta pa je bilo omogočeno sodelujočim učiteljem, da so opravili zahtevane obveznosti in si pridobili nizozemski certifikat o usposobljenosti za supervizijo. Tretji projekt programa TEMPUS z naslovom »Socialno delo z marginalnimi družinami« je koordinirala Šola za socialno delo Univerze v Barceloni, vanj pa sta bili poleg naše šole vključeni še šoli iz Pecs na Madžarskem in Porta na Portugalskem. Rezultat projekta je bil učni načrt za predmet socialno delo z marginalnimi družinami oziroma dopolnitev obstoječih sorodnih predmetov s temi vsebinami.

Poleg tradicionalnega sodelovanja z Visoko šolo v Dortmundu smo navezali stike z *University of Indiana School for Social Work*, s katero smo sklenili sporazum o sodelovanju, v okviru katerega so doslej predavali pri nas po en teden že štirje profesorji te šole, dve učiteljici naše šole pa sta bili na enomesečnem študijskem izpopolnjevanju v Indiani. Vzpostavili smo tudi novo sodelovanje z Visoko zdravstveno šolo v Umei na Švedskem in prav v letošnjem letu izpeljali šesttedensko izmenjavo po dveh učiteljev. Učitelji so se udeležili več mednarodnih konferenc, na katerih so tudi aktivno sodelovali z referati.

V tem obdobju smo pridobili nekaj mlajših sodelavcev (mladih raziskovalcev, asistentov, stažistov, asistentov), nekaj učiteljev in sodelavcev pa si je pridobilo naslov magistra ali doktorja znanosti. Kadrovska struktura se je v teh letih močno izboljšala.

ZAGATE PREOBLIKOVANJA V FAKULTETO

Šola si je takoj, ko je bil sprejet zakon o visoki šoli, začela prizadevati za preimenovanje v fakulteto. Kot prvi korak je predlagala dva programa magistrskega študija. Po tedaj veljavnem Zakonu o usmerjenem izobraževanju se status visoke šole ni razlikoval od statusa fakultete; visoke šole so prav tako imele pravico izvajati podiplomski magistrski študij. Predlog programa je najprej obravnavala in sprejela komisija Znanstveno-pedagoškega

sveta Univerze v Ljubljani za znanstveno-raziskovalno delo (na svoji 7. seji 25. maja 1993 pod predsedstvom prorektorja prof. dr. Mirka Juraka; tedaj sem bil tudi sam član te komisije). Komisija je obravnavala dva naša predloga, poleg magistrskega programa »socialno delo v skupnosti« še magistrski program »študij duševnega zdravja v skupnosti - usposabljanje za psihosocialno delo«. Komisija je oba programa sprejela, drugega s pripombo, da bo katedra za psihiatrijo Medicinske fakultete posredovala svoje pripombe glede tega programa do obravnave na znanstveneno-pedagoškem svetu univerze. Po seznanitvi z mnenjem te katedre (15. 6. 1993) in sporočilom, da Medicinska fakulteta programa ne podpira, je VŠSD umaknila predlog tega programa »zaradi predloga in dogovora z Medicinsko fakulteto, da se skupno izdelata dokončni predlog in se ponovno predloži Znanstveno-pedagoškemu svetu Univerze« (dopis VŠSD 7. 1. 1994). Pač pa je Znanstveno-pedagoški svet Univerze sprejel magistrski program »socialno delo v skupnosti«. Koordinacija vodstev obeh slovenskih univerz pa je na svoji seji 15. 11. 1993 sklenila, da programa ne bo predlagala v potrditev Izvršnem svetu Republike Slovenije.

Program Socialno delo v skupnosti, ki ga predlaga Visoka šola za socialno delo, se odloži in ga bo koordinacija ponovno obravnavala potem, ko bo razčiščeno vprašanje statusa VŠSD (fakulteta ali visoka strokovna šola).

Pod sklepom je podpisan rektor Univerze v Mariboru prof. dr. Ludvik Toplak. Vprašanje je, ali bi lahko koordinacija tedaj sprejela drugačen sklep. V skupščinski obravnavi je namreč že bil novi Zakon o visokem šolstvu (ZVŠ). Teden dni po seji koordinacije, 22. novembra 1993, ga je sprejel državni zbor Republike Slovenije in o njem ponovno odločal na seji 7. decembra. 8. decembra 1993 je bil Zakon o visokem šolstvu razglašen, 17. decembra objavljen v Uradnem listu, veljati pa je začel 15. dan po objavi, torej z

Novim letom 1994. Novi zakon je po nemškem zgledu vpeljal dvotirni sistem izobraževanja z univerzitetnimi programi na eni in visokostrokovnimi programi na drugi strani, in to v času, ko so drugod po Evropi (npr. v Veliki Britaniji) že opustili »politehnične šole« kot visoke strokovne šole in jih preoblikovali v fakultete. Med prehodnimi določbami je ZVŠ v 86. členu določil, da državni zbor sprejme akt o preoblikovanju univerz najpozneje v dveh letih po uveljavitvi tega zakona, tj., do konca leta 1995.

Magistrski program »socialno delo v skupnosti« so torej dali v predal in iz dnevnega časopisja smo izvedeli, da ni bil predlagan v potrditev Izvršnemu svetu. Šele na posebno zahtevo smo najprej z uprave Univerze v Ljubljani dobili obvestilo, kje in kdaj se je zataknilo, nato pa še od Univerze v Mariboru izpis tiste točke dnevnega reda 3. seje koordinacije vodstev obeh slovenskih univerz, pod katero so obravnavali predlog našega magistrskega programa.

Težava je bila v tem, da smo medtem že izpeljali izbor kandidatov in vpisni postopek in da smo za izvedbo tega programa že pridobili šolo za socialno delo Univerze Indiana v Indianapolisu, ki smo jo obiskali novembra 1993 (torej prav v času, ko je v Ljubljani zasedal državni zbor, ki je sprejemal novi zakon) in z njo sklenili sporazum o sodelovanju, kajti prepričani smo bili, da ni zadržkov za sprejem magistrskega programa. Program smo začeli izvajati. Prva gosta iz Indiane, profesorja Dwight Burlinghame in Elsa Iverson, sta en teden predavala slušateljem, prvi o neprofitnih organizacijah in druga o socialnem delu z družino. Posebno predavanja in seminar Else Iverson smo z užitkom in velikim pridom poslušali ne le študentje, ampak tudi učitelji, in se ob tem veliko naučili.

Bili smo razočarani in ogorčeni, ko smo izvedeli, da so sklepanje o programu odložili, ne da bi nas o tem obvestili. Meduniverzitetna koordinacija je s tem dejanjem prejudicirala sprejem novega zakona o visokem šolstvu (očitno brez tveganja), saj je bil le-ta sprejet teden dni

pozneje. Program smo morali prekiniti. Celotna situacija je povzročila škodo mednarodnemu ugledu Visoke šole za socialno delo in Univerze v Ljubljani, ki ima z Univerzo v Indiani podpisan sporazum o sodelovanju, in škodo ugledu naše šole doma.

Ali bi bila takrat mogoča tudi drugačna odločitev? O tem je nehvaležno ugibati, vendar pa mislim, da bi bila mogoča, če bi odločujoči dejavniki sklenili podpreti Visoko šolo za socialne delavce pri preraščanju v fakulteto. Zakon je določil dveletno obdobje za preoblikovanje univerz in v tem obdobju bi lahko našli rešitve, ki bi pripeljale do statusa fakultete. V položaju, kot je ta, je vedno mogoče staviti na pospeševanje razvoja ali pa razvoj zavirati. A dvomim, da so odločevalci sploh razmišljali o tem kot o vprašanju razvoja. Mi sami smo se s tem, ko smo predlagali magistrski program, zganili dovolj zgodaj: program je bil pripravljen pred sprejetjem zakona in pred začetkom obdobja preoblikovanja. Predlagani magistrski program s sodelovanjem ameriških profesorjev s šole z 80-letno tradicijo bi bil, če bi bil odobren, eden od argumentov za fakultetni status šole. Žal take volje za pomoč in podporo v okolju šole ni bilo. Slovenci celo svoje otroke raje zaviramo kot podpiramo.

Odločevalci so razmišljali v drugih pojmovnih okvirih. Ministrstvo za šolstvo je aprila 1994 priredilo posvetovanje Razvoj visokega strokovnega šolstva, kjer so predstavili zamisel dvotirnega sistema visokega šolstva. V glavih snovalcev novega sistema je bil socialnemu delu namenjen prostor med visokimi strokovnimi programi. Takrat so govorili, da je tudi novinarstvo stroka in ne znanost in da bi moralo prav tako imeti visoki strokovni program, ne univerzitetnega, in še kakšna taka stroka; da so določene smeri pedagogike bolj stroka kot znanost in bi morale imeti visoke strokovne programe, itn. Danes o tem nihče ničesar več ne ve; vse te stroke imajo univerzitetne programe, magistrski in doktorski študij (bog jim požegnaj), socialno delo pa je, kjer je, za vzorec visokih strokovnih šol,

skupaj z Visoko šolo za zdravstvo in Visoko upravno šolo, ki sta v večini razvitih dežel tudi fakulteti (za zdravstveno nego in za upravne vede).

Pozneje so nam svetovali, naj poiščemo streho za predlagani magistrski program pri kakšni fakulteti, in velikodušno nam je pomagala spet Fakulteta za družbene vede, ki je res s karseda majhnimi dopolnili, ki so zagotovila tolikšno prisotnost sociologije v programu, da je upravičen naslov »sociologija - socialno delo v skupnosti«, sklenila predlagati ta program med drugimi svojimi podiplomskimi programi. Seveda ta program ne pripelje do naziva magister socialnega dela, ampak do naziva magister sociologije. Program je šel ponovno skozi celoten postopek in trenutno čaka, da bo o njem sklepal Svet za visoko šolstvo. Če bo sprejet, se bo torej to zgodilo po štirih letih, odkar smo ga prvič predlagali.

Ob tem pa smo si še drugače prizadevali, da bi se preoblikovali v fakulteto. Ko smo pristojne še pred sprejemom ZVŠ spraševali, kaj pravzaprav je treba storiti, da bi postali fakulteta, glede na to, da zakon o usmerjenem izobraževanju ne določa nobenih dodatnih pogojev, so nam odgovarjali precej nejasno, da je potrebna določena »kritična masa«, se pravi, določeno število habilitiranih učiteljev; koliko natančno in s kakšnimi nazivi, ni vedel nihče. Pa še to so omenjali nekateri, da »kar takoj« ni mogoče preimenovati visoke šole v fakulteto in naj ne bomo preveč nestrpni, drugi pa, naj pohitimo. Ko je začel veljati ZVŠ in z njim usklajeni drugi akti, je bilo jasno, da je lahko fakulteta samo tisti visokošolski zavod, ki zmore oblikovati senat, v katerem je ob najmanjšem možnem številu članov senata, tj. devet, več kot polovica članov z nazivom redni profesor. Velja tudi, da bi moral biti redni profesor, ki bi bil član senata, zaposlen na šoli, kjer je član senata, vsaj tretjino polnega delovnega časa. In še velja, da mora za tako sodelovanje dobiti pristanek dekana matične fakultete. Na Visoki šoli za socialno delo tedaj ni bil s polnim delovnim časom ali tretjinsko zaposlen noben redni profesor,

s štirimi smo imeli pogodbo o delu, od tega sta bila dva z Univerze v Mariboru. V začetku študijskega leta 1995/96 je pet rednih profesorjev, ki so s tem želeli pomagati šoli pri preoblikovanju, izrazilo pripravljenost za tretjinsko sodelovanje pri izvajanju programa (večina je že sodelovala pogodbeno) in za članstvo v senatu. Pri treh od njih sta njihova dekana sicer odobrila njihovo tretjinsko sodelovanje, nista pa soglašala z njihovim članstvom v senatu. Tako je propadel poskus, da bi sestavili senat, kakršen se zahteva za fakulteto, in predlagali univerzitetni program socialnega dela.

Po koncu obdobja preoblikovanja ima Visoka šola za socialno delo v Ljubljani status visoke strokovne šole, ki izvaja štiriletni dodiplomski program za pridobitev visoke strokovne izobrazbe in ima pravico izvajati podiplomske programe za pridobitev specializacije. Program dodiplomskega študija vsebuje 8 semestrov teoretskega študija. Da bi bilo razvrednotenje naših dolgoletnih naporov popolnejše, so tudi druge dosedanje višje šole do konca obdobja preoblikovanja predložile programe visokošolskega študija in se preimenoval v visoke šole.

Tako so tisti, ki so prehodili kalvarijo do visoke šole, izenačeni s tistimi, ki so jim jo dostavili pred vrata. Vse v duhu zdravega tekmovanja...

PISMO O NAMERAH

Ko je bilo jasno, da smo ob koncu obdobja preoblikovanja Univerze v Ljubljani postali visoka strokovna šola, kar je status, ki ne omogoča izvajanja programov magistrskega in doktorskega študija in s tem samoobnavljanja stroke, smo z nastalim položajem seznanili vodstvo Univerze v Ljubljani v obliki pisma o položaju in namerah. To pismo objavljamo v celoti.

Visoka šola za socialno delo se je po sprejemu Zakona o visokem šolstvu in Statuta Univerze v Ljubljani znašla v položaju, ki ji ne omogoča razvoja, kakršen bi ustrezal potrebam stroke, in ki

ovira prizadevanja visokošolskih učiteljev in sodelavcev na področju socialnega dela, da bi vzpostavili ustrezen sistem izobraževanja na področju vede o socialnem delu. Zato je senat Visoke šole za socialno delo na svoji seji dne 8. 4. 1996 sklenil, da s tem položajem seznanijo vse pristojne in jim nameni naslednje Pismo o položaju in namerah Visoke šole za socialno delo v Ljubljani.

Pred sprejemom zakona o Visoki šoli za socialno delo (Ur. L. RS 30/92) je VŠSD predložila študijski program, ki je ustrezal kriterijem fakultetnega programa. Kriteriji, ki jih je bilo potrebno izpolniti za ustanovitev Visoke šole za socialno delo, so bili smiselno enaki kot za ustanovitev fakultete, kar je razvidno iz dokumentacije ob obravnavanju te šole na organih Univerze v Ljubljani in o čemer pričajo tudi postopki pri ustanavljanju drugih fakultet, ki so se razvile iz visokih šol in akademij nekoliko pred tem.

Ob sprejemu novega Zakona o visokem šolstvu je bila torej VŠSD po formalnem statusu (kot visoka šola), po značilnostih izvajanega 4-letnega teoretičnega dodiplomskega in predlaganega in od univerzitetnih organov sprejetega podiplomskega-magistrskega programa (ki ga tako imenovana koordinacija univerz potem, ko ga je ZPS Univerze v Ljubljani že sprejel, ni posredovala v odobritev IS R Slovenije) in po kadrovski strukturi nosilec programa dejansko bližje statusu fakultete kot tiste višje in visoke šole, ki so kasneje, po sprejetju novega Zakona o visokem šolstvu, postale 3-letne visoke strokovne šole. Šola je imela jasno vizijo, da želi postati fakulteta in jo je tudi uresničevala, čeprav je bila pri tem ovirana.

Po uveljavitvi novega Zakona o visokem šolstvu je VŠSD definirana kot visoka strokovna šola, ki lahko na dodiplomskem študiju izvaja samo programe visoke strokovne izobrazbe, na podiplomskem pa programe specializacij. Tako je stroki in vedi o socialnem delu odvzeta možnost izvajanja univerzitetnega programa in s tem možnost, da bi

najsposobnejši diplomanti dodiplomskega študija lahko neposredno nadaljevali podiplomski magistrski in doktorski študij svoje vede. Napoteni so na sorodne fakultete, kjer bi morali ponavljati vsaj zadnja dva letnika, če bi hoteli nadaljevati na podiplomskem magistrskem študiju.

Ob tem obstajajo za vse sorodne stroke, ki mejijo na socialno delo, kot so pedagogika, socialna pedagogika, defektologija, učitelj razrednega pouka in druge univerzitetni programi, katerih diplomanti imajo odprto pot do podiplomskega magistrskega in doktorskega študija.

Stroka in veda o socialnem delu tako nima enakih možnosti razvoja kot sorodne stroke in vede. Visoki šoli za socialno delo kot matični visokošolski izobraževalni in raziskovalni ustanovi za socialno delo pri nas pa je odvzeta možnost, da bi sama skrbela za reprodukcijo svojih pedagoških, raziskovalnih in vodstvenih kadrov.

Visoka šola za socialno delo si bo zato prizadevala za oblikovanje in sprejem univerzitetnega programa socialnega dela v okvirih, kot jih določa Zakon o visokem šolstvu (kratkoročni cilj) in za preraščanje v fakulteto za socialno delo, ko bo izpolnila kadrovske pogoje (srednjeročni cilj). Sprejem univerzitetnega programa socialnega dela utemeljujemo z naslednjimi argumenti:

1. Po sodobnem pojmovanju socialno delo ni zgolj posebna stroka, ki temelji na teoretičnem znanju različnih drugih družboslovnih in humanističnih disciplin, ampak je s temi disciplinami povezana, a vendar specifična in avtonomna znanstvena disciplina (boetika), ki proučuje procese strokovne in laične pomoči, samopomoči in samoorganizacije, v družbenih skupinah in skupnostih, procese, ki služijo samoobnavljanju struktur pomoči ob socialnih stiskah, življenjskih in drugih obremenitvah socialne narave, ki so jim izpostavljeni člani teh skupnosti in ki ogrožajo njihovo osebnostno, socialno in duhovno integriteto.

Kot taka razpolaga znanost o socialnem delu z avtonomnim fondom znanja, ki se oblikuje ob raziskovanju pojavov samoorganizacije in samopomoči v socialnih stiskah v družbenih skupinah in skupnostih in raziskovanju pristopov, oblik, metod in tehnik strokovnega socialnega dela in nepoklicnega prostovoljnega dela na tem področju.

Veda o socialnem delu sodi v skupino ved o človekovem smotrnem ravnanju (prakseoloških ved), kamor sodijo med drugim veda o vzgoji in izobraževanju (pedagogika), organizacijske vede, upravne vede, obramboslovje, veda o telesni vzgoji in športu in druge, katerih študij je v svetu in v glavnem že tudi pri nas organiziran v okviru univerzitetnih programov, saj samo taka organizacija omogoča primerno raven znanstvenoraziskovalnega dela v okviru katere koli znanstvene discipline in enakopravno povezovanje disciplin pri interdisciplinarnem raziskovanju in praktičnem strokovnem delu.

2. Izobraževalni sistem na področju socialnega dela mora omogočiti normalno vertikalno prehodnost na tem strokovnem področju, to je postdiplomski magistrski in doktorski študij socialnega dela tako kot v razvitejših in manj razvitih deželah in s tem reprodukcijo raziskovalnih, pedagoških in vodstvenih kadrov znotraj stroke. Omogočiti moramo, da bodo diplomanti dodiplomskega študija socialnega dela lahko dosegli naziv magistra in doktorja socialnega dela in se tako vključili v znanstvenoraziskovalno delo v svoji disciplini kot znanstveni delavci in v izobraževalni proces kot habilitirani visokošolski učitelji, kar je nekaj samoumevnega v vsaki avtonomni stroki, saj ji edino taka organizacija omogoča, da se razvija iz sebe same, iz kritično reflektiranih izkušenj svoje prakse, ne prakse drugih strok.

3. Izobraževalni sistem na področju socialnega dela mora omogočiti, da bodo diplomanti dodiplomskega in podiplomskega študija socialnega dela imeli enak status glede izhodiščne izobrazbe kot strokovnjaki drugih ved in

strok, s katerimi sodelujejo pri vsakdanjem reševanju problemov ljudi. Ti strokovnjaki so: diplomirani pedagogi, defektologi, socialni pedagogi, učitelji razrednega pouka, psihologi, pravniki, zdravniki, organizatorji dela in drugi. Strokovnjaki vseh naštetih profilov, ki izvajajo praktično strokovno delo, imajo univerzitetno izobrazbo, in v delitvi dela pogosto opravljajo specialistične naloge, medtem ko socialni delavec nastopa v vlogi koordinatorja dela na primeru, zato je nujno, da tudi socialnim delavcem omogočimo doseči to stopnjo izobrazbe. V nasprotnem primeru bo pri izvajanju nalog, kjer je potrebno sodelovanje strokovnjakov različnih strok, prišlo do protislovij in disfunkcionalnih pojavov.

4. Izobraževalni sistem na področju socialnega dela mora omogočiti primerljivost šole in statusa diplomantov s šolami in diplomanti v drugih deželah v Evropi in drugod. Res je, da je v več evropskih državah študij socialnega dela organiziran na visokih strokovnih šolah in akademijah (npr. Nemčija, Avstrija). Ne gre pa spregledati naslednjih dejstev: da je v drugih državah (npr. v ZDA, Kanadi) organiziran na fakultetah z možnostjo magistrskega in doktorskega študija socialnega dela; da tiste dežele (npr. Anglija, Švedska, Norveška, Danska, Italija idr.), kjer je bil prej organiziran na visokih strokovnih šolah, prehajajo na univerzitetni študij; da se v deželah, kjer šol za socialno delo prej ni bilo, ustanavljajo novi univerzitetni programi (Češka, Estonija, Finska, Grčija, Islandija, Madžarska, Poljska, Romunija, Slovaška); da je v vseh drugih državah bivše Jugoslavije, kjer imajo šole za socialno delo, študij organiziran v okviru univerzitetnih programov na fakultetah (Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Makedonija, Srbija) (gl. Prilogo).

V svojih stikih s šolami, kjer je študij organiziran na univerzitetni ravni, smo lahko ugotovili, da samo taka raven študija omogoča normalen razvoj discipline, primerljiv z razvojem drugih strok, nasprotno pa smo v stikih z

visokimi strokovnimi šolami v tistih evropskih deželah, kjer jih še imajo, jasno spoznali, da tak status teh šol na različne načine dejansko bistveno omejuje znanstvenoraziskovalno dejavnost, četudi je formalno dopuščena, kot tudi vse druge dejavnosti razen poučevanja. Poučevanje brez ustvarjanja specifične kritično-refleksivne znanstveno raziskovalne osnove lahko vodi le do stagniranja na povsem prakticistični ravni. Prizadevati bi si morali, da bi ujeli korak z vse večjim številom dežel, kjer je uveljavljeno, ali kjer uvajajo izobraževanje za socialno delo na ravni univerzitetnih programov.

5. Šola za socialno delo se razlikuje od nekaterih drugih šol, sedanjih in bodočih visokih strokovnih, po tem, da se socialno delo ne poučuje in ne raziskuje na nobeni od obstoječih fakultet, ne na družboslovni, ne na pravni, ne na pedagoški, ne na filozofski in drugih; da torej nima matične fakultete, ki bi izvajala znanstveno raziskovanje in podiplomski magistrski in doktorski študij za področje socialnega dela; ki bi torej opravljala funkcije, ki so nujne za razvoj stroke in vede o socialnem delu. Visoka šola za socialno delo je matična šola za to strokovno področje. Ne velja teza, da je socialno delo interdisciplinarno, ampak je specifično profilirana stroka in veda; interdisciplinarna je prav toliko in v prav takem pomenu, kot so interdisciplinarne pedagogika, organizacijske, upravne, športne in druge vede.

6. Uvedbo univerzitetnega programa za socialno delo predlagamo zato, ker se zavedamo svoje odgovornosti za razvoj stroke in vede o socialnem delu pri nas in za delovanje sistema socialnega varstva kot pomembnega družbenega podsistema in ne morda iz prestižnih motivov trenutno zaposlenih učiteljev in sodelavcev.

Stagniranje izobraževanja na področju socialnega dela na ravni visokega strokovnega programa bi pomenilo:

- še naprej otežene možnosti podiplomskega magistrskega in doktorskega študija socialnega dela in s tem

onemogočeno reprodukcijo učiteljskih, raziskovalnih in vodstvenih kadrov v okviru socialnega dela;

- dolgoročno in primerjalno znižanje statusa šole; okrnitev znanstvenoraziskovalnega dela;

- okrnitev v dosedanjem razvoju z znanstvenoraziskovalnim delom oblikovanih teoretičnih vsebin študija;

- znižana bi bila zahtevnostna raven za strukturo učiteljev in znanstvenih sodelavcev;

- manj zahtevni bi bili vpisni pogoji za študente itd.

Vse to bi vodilo ne le do znižanja motivacije sedanjih učiteljev in sodelavcev in s tem povezanih negativnih procesov, povzročilo bi široko nezadovoljstvo množice tistih diplomiranih socialnih delavcev, ki so v preteklih letih vložili veliko truda v pridobitev visokošolske izobrazbe in ki sestavljajo danes elito stroke, ki od vsega začetka podpira prizadevanja za ustanovitev fakultete (gl. Prilogo).

Skratka, vztrajanje pri izobraževanju za socialno delo na ravni visoke strokovne šole bi pomenilo stagnacijo in nato nazadovanje izobraževanja za socialno delo glede na doseženo raven pri nas in bi bilo anahronistično glede na doseženo raven in razvojne težnje na tem področju v svetu. Sodelavci VŠSD, ki so bili nosilci dosedanjih razvojnih sprememb, so pripravljeni še naprej vlagati vse napore v zagotovitev ustreznega sistema izobraževanja za socialno delo in v zagotavljanje kvalitete študija in znanstvenoraziskovalnega dela, če bodo ustvarjeni izhodiščni pogoji smotrnega razvoja na tem področju.

6. Visoka šola za socialno delo po sodbi predlagateljice izpolnjuje pogoje za preoblikovanje v fakulteto, tj.

- izpolnjuje kadrovske pogoje, saj predvidevamo, da bi v univerzitetnem programu poleg drugih habilitiranih visokošolskih učiteljev sodelovalo vsaj pet rednih profesorjev, zaposlenih na članicah Univerze v Ljubljani oziroma Univerze v Mariboru, ki so pripravljeni sodelovati tudi kot člani senata bodoče

fakultete in imajo za tako sodelovanje soglasje dekanov svojih fakultet (s čimer bi zadostili zahtevi 21. člena ZoVŠ);

- bodoči univerzitetni študijski program socialnega dela je po strukturi in vsebini primerljiv z drugimi evropskimi in zunajevropskimi programi;

- šola ima razvito kontinuirano znanstvenoraziskovalno delo s preko 50 do sedaj opravljenimi raziskavami in je vključena v raziskovalno polje Kriminologija in socialno delo ter v klasifikacijo znanstvenih disciplin MZT;

- šola ima razvito publicistično dejavnost, saj izdaja dvomesečni časopis Socialno delo z angleškimi povzetki in z recenzijo člankov; izdaja mednarodni letopis International Perspectives of Social Work (v angleščini); knjige, skripta in študijsko gradivo;

- vključena je v mednarodno sodelovanje, saj je kot ustanova članica mednarodnih organizacij, ima sklenjene sporazume o sodelovanju z drugimi šolami za socialno delo; se vključuje v mednarodne programe na področju izobraževanja in raziskovanja;

- razvija postopke samoevalvacije kvalitete in je vključena v ustrezne projekte Univerze v Ljubljani;

- ima v novoadaptirani zgradbi, katere lastnik je Ministrstvo za šolstvo in šport, ustrezne prostorske pogoje za izobraževalno in raziskovalno delo oziroma možnosti, da te pogoje z nadaljnjimi adaptacijami še izboljša;

- univerzitetni program ne bi zahteval bistveno večjih sredstev, saj šola že sedaj izvaja 4-letni (8-semestrski) program teoretičnega študija;

- izpolnjuje tudi vse druge pogoje po Zakonu o visokem šolstvu in podzakonskih aktih.

Rektorja Univerze v Ljubljani, prorektorje in prorektorico, senat, dekane fakultet in člane univerzitetnih teles prosimo, da proučijo položaj, v katerem se je znašla Visoka šola za socialno delo in ji pomagajo najti rešitve, ki bodo zakonite, ki pa bodo vendarle odprle perspektivo razvoja te stroke in šole same.

OPCIJE ZA PRIHODNOST

Rektorat se je odzval izredno hitro, česar pri prejšnjih vodstvenih ekipah nismo bili vajeni. Odgovor je podpisala prorektorica prof. dr. Katja Breskvar in v njem sporoča, da se je rektorjev kolegij seznanil s položajem in namerami VŠSD, da vodstvo Univerze v Ljubljani razume naše težave in da bo po svojih močeh prispevalo k razrešitvi problemov.

Za uvedbo univerzitetnega programa sta možni dve poti:

- V primeru, da bi VŠSD predlagala univerzitetni program za socialno delo, se mora najprej statusno preoblikovati iz visoke šole v fakulteto.

- V povezavi s kako drugo fakulteto pa lahko VŠSD že v sedanji obliki sodeluje pri univerzitetnem programu z vključitvijo učiteljev z veljavnim učiteljskim nazivom.

Prorektorica še priporoča, naj razmislimo o teh možnostih in predlagamo ustrezne spremembe na Univerzo.

Temu odgovoru je sledil pogovor pri prorektorici, v katerem smo poleg omenjenih želeli preveriti še tretjo možnost, ki jo dopušča ZVŠ v svojem 3. členu, ki določa, da lahko Univerza neposredno organizira izvajanje znanstveno-raziskovalnih in študijskih interdisciplinarnih programov. Pogovor se je končal z ugotovitvijo, da velja to možnost raziskati, da pa je realnejša opcija povezovanja s kako fakulteto.

Te odločitve niso preproste. Če bi radi za obstoječ program socialnega dela čimprej dosegli enak status, kot ga imajo na primer različne smeri pedagogike, to je status univerzitetnega programa z odprto možnostjo podiplomskega magistrskega in doktorskega študija, se zdi najustreznejše, da si prizadevamo za združitev s kakšno fakulteto, katere senat bi bil pripravljen predlagati tako spremembo statusa visokošolskega strokovnega programa socialnega dela. V tem primeru bi dobili univerzitetni program socialnega dela, Visoka šola za socialno

delo pa bi postala oddelek kakšne fakultete. Vprašanje je, ali bi bil senat fakultete to pripravljen storiti. Ta rešitev pomeni tudi, da samostojne šole za socialno delo, ki šteje trenutno okrog 800 študentov, (vsaj nekaj časa) ne bi bilo več.

Druge opcije so manj »čiste«. Če nam gre predvsem za to, da bi omogočili podiplomski magistrski in doktorski študij socialnega dela nadarjenim diplomantom visoke šole, je to mogoče doseči tudi z ohranitvijo visokošolskega programa in Visoke šole za socialno delo, s povezovanjem z drugimi fakultetami pri izvedbi podiplomskega študija. Primer je povezovanje VŠSD in FDV v okviru (še ne sprejetega) magistrskega študija »sociologija - socialno delo v skupnosti«, delno tudi povezovanje v okviru magistrskega študija kadrovskega menedžmenta na Fakulteti za organizacijske vede in povezovanje s Filozofsko fakulteto v okviru magistrskega programa »duševno zdravje v skupnosti«. Vredno je zapisati, da je program »duševno zdravje v skupnosti« že dal prve magistre, ki formalno sicer niso magistri socialnega dela, so pa po svojem praktičnem delu in študiju pravi socialni delavci. V prihodnje bi lahko na tak način začasno dokaj zadovoljivo rešili vprašanje magistrskega in doktorskega študija za diplomirane socialne delavce. Seveda pa bi še vedno veljalo, da ima razredna učiteljica univerzitetno izobrazbo, socialna delavka na isti šoli pa visoko strokovno.

Tretja možnost, ki ne izključuje druge, ampak jo je mogoče uresničevati vzporedno z njo, je, da se Visoka šola za socialno delo potrudi in »zagotovi« pet rednih profesorjev. Poti do tega sta dve: sedanji izredni profesorji in docenti bi si pridobili naziv rednega profesorja s pridnim proizvajanjem mednarodnih objav (trajanje najmanj pet let); poleg tega pa bi pridobili kakšnega rednega profesorja od zunaj; morda pa bi se sčasoma omeščala tudi srca tistih dekanov, ki sedaj niso hoteli dati soglasja za članstvo v senatu VŠSD tretjinsko zaposlenim rednim profesorjem.

Četrta možnost je tista, ki jo predvideva 3. člen ZVŠ. To možnost razumem

tako, da bi Senat univerze neposredno prevzel odgovornost za izvajanje univerzitetnega programa socialnega dela kot interdisciplinarnega programa in podiplomskih programov, ki bi mu sledili; da bi VŠSD dobila nekakšno zunanjo strokovno nadupravo, ob kateri bi bil njen senat odveč. Čeprav ta možnost ni do konca raziskana, osebno dvomim, da bi bil senat Univerze v Ljubljani pripravljen prevzeti tak patronat nad našim programom in šolo.

Pri vseh opcijah, ki predvidevajo, da bi visoki strokovni program socialnega dela, kar je sedaj, preoblikovali v univerzitetnega, bi morali vedeti, da je to mogoče samo, če gre program ponovno skozi zakonsko predpisani postopek, v katerem je nekaj stopničk: senat VŠSD, morebiti senat fakultete, s katero bi se združili, komisija senata Univerze, senat Univerze. Na vsaki stopnički se lahko kaj zatakne.

Kakorkoli že, v prihodnje ne bo šlo brez povezovanja z drugimi fakultetami pri programiranju in izvajanju študijskega procesa. Mnogo tesneje kot v preteklosti bomo morali sodelovati – tudi Univerza je z vsakim dnevom bolj povezana. To pa pomeni, da bomo zelo dobro vedeti, kdo smo in kaj hočemo – kakšna stroka in veda je socialno delo. Zelo natančno bomo morali znati opredeliti svojo svojskost.

VPRAŠANJE IDENTITETE JE ZNOVA AKTUALNO

Posebnost položaja pri nas v primerjavi s položajem socialnega dela na primer v Nemčiji je, da se nam je v preteklih desetletjih posrečilo ne le profilirati specifičnosti te stroke, ampak jo tudi obvarovati pred »kolonizacijskimi« (Lussi 1991) posegi drugih strok, če odmislimo dejstvo, da je bila desetletja uveljavljana dogma, da je socialno delo instrument socialne politike in da se je stroka morala uveljavljati mimo političnih in uradniških direktiv in v nasprotju z njimi.

Na področju praktičnega strokovnega dela se tako ali tako nobena druga stroka ni resneje potegovala za to, da bi

opravljala neposredno delo pri urejanju težkih socialnih problemov; to delo vsi rade volje prepuščajo socialnim delavcem. Nastajajočo vedo o socialnem delu smo obvarovali pred podrejanjem njej tujim teoretskim konceptom, kar je težje, saj se v udoben položaj tistega, ki si domišlja, da lahko praktikom deli nauke, kaj hitro postavi ta ali oni posamezni pripadnik kakšne druge stroke, ali pa tako stališče prevlada v drugi stroki. V Nemčiji se prav zdaj odvija dolgotrajna in skrajno zaostrena polemika med zagovorniki stališča, da je socialno delo posebna, samostojna veda, ki s svojimi pojmi reflektira svojo specifično prakso, in pristajajo stališča, da je socialno delo praktična stroka, ki temelji na znanstvenih konceptih pedagogike. Pedagogika naj bi bila znanost, socialno delo pa zgolj stroka. To stališče izvira iz razmerij moči v veljavnem sistemu izobraževanja in ta sistem obnavlja. Preprost premislek, ki je izpeljan v enem mojih prejšnjih besedil, pokaže, da ima sicer pedagogika daljšo tradicijo samostojne vede, zgodovino svoje samorefleksije, svoja velika imena in svoje stolice na univerzah, da pa sodi kot veda o vzgoji in izobraževanju po strukturi odnosa med teorijo in prakso v isti razred ved kot socialno delo, organizacijske vede, upravne vede in druge vede, ki proučujejo človekove dejavnosti.

Pri nas predstavniki pedagoške vede take kolonizirajoče razprave niso odpirali (morda se je komu kdaj takega zareklo po nerodnosti). Obe stroki in vedi sta mirno in konstruktivno sodelovali, naj bo v okoljih in pri nalogah, ki sodijo bolj v domeno pedagogike (v šolskih svetovalnih službah, v vzgojnih zavodih itn.), bodisi v okoljih in pri nalogah, ki sodijo bolj v domeno socialnega dela (v centrih za socialno delo, socialnih zavodih itn.). Tudi s sociologi, ki so pred leti z velikim razumevanjem omogočili socialnim delavcem nadaljevati študij, smo po povsem konstruktivnih razpravah kmalu razčistili, da gre za različna zorna kota, pristopa, za različni vedi, čeprav tesno povezani. Z drugimi strokami in vedami nismo imeli tako tesnih stikov, pa tudi razlike med

njimi in socialnim delom so očitne in nevarnost, da bi nas »kolonizirale«, manjša.

Sami smo se dokopali do enakih spoznanj, kot jih tako jasno izraža švicarski teoretik socialnega dela Peter Lussi, ko govori o štirih vrstah nerazumevanja socialnega dela ali nesporazumov o njegovi naravi, o pedagoškem, sociološkem, ekonomskem in terapevtskem nerazumevanju, le da jih nismo tako pregnantno zapisali. Za nerazumevanje, ki ima korenine v pedagoški stroki, je značilno, da je zanj veda o socialnem delu ena od pedagoških disciplin, socialno delo pa »terciarna vzgoja« (Lussi 1991: 31).

Ni dvoma, da vsebuje socialno delo vzgojni vidik in je v tem sorodno drugim nepedagoškim poklicem, pri katerih igra določeno vlogo vplivanje na ljudi. Toda nikomur, ki dejansko opravlja socialno delo, ne bi prišlo na misel, da bi mogla biti vzgoja ljudi bistvo socialnega dela – sploh ne vzgoja strank in udeležencev v problemu, s katerimi dela. (Lussi, prav tam.)

Sociolog, ki ne razume specifičnosti socialnega dela, ga ima za socialnopolitično delovanje, ki temelji na sociološki teoriji; v skrajnem primeru marksistične kritike (ali – dodajamo – kakšne druge radikalne teorije) za socialnopolitično delovanje, ki naj revolucionarno preoblikuje družbeni sistem v pravično, brezrazredno družbo (ali – dodajamo – brezspolno ali enospolno družbo ali kako drugače opredeljeno družbo enakih) (Lussi, prav tam). »Kaki stroki predpisati boj proti temeljnim strukturam tistega družbenega sistema, v katerem deluje, kot obvezno strokovno nalogo, je absurdno« (Lussi 1991: 129). Zavračanje take politizacije stroke pa ne izključuje socialnopolitične odgovornosti strokovnjaka.

Prava strokovna naloga socialnega delavca /.../ je sicer reševanje problema v posameznem socialnem primeru /ki ga Lussi ne razume kot problem posameznika, kot bi radi imputirali nekateri, op. prev./ – tako kot je strokovna

naloga zdravnika, da zdravi posameznega bolnika, in odvetnika, da pomaga posameznemu klientu priti do pravice. A tako kot pričakuje družba od zdravnika oziroma zdravniškega poklica, da se bo zanimal za družbene razmere in da bo prispeval k razvoju zdravstva /.../, sme tudi pri socialnih delavcih predpostaviti, da se bodo zavzeli za izboljšanje sociale. Nasprotno pa lahko socialni delavci spričo svoje posebne strokovne pristojnosti zahtevajo od družbe, da jih vključi v reševanje socialnopolitičnih vprašanj in jih prizna za izvedence. (Lussi 1991: 130.)

Toda socialnopolitična dejavnost ne sodi v specifično jedro socialnodelavske stroke, saj so lahko na enak način dejavni tudi pripadniki drugih strok. Socialni aktivizem torej ni specifičen socialnodelavski pristop, zato njegovo pretirano poudarjanje razvodenjuje identiteto socialnega dela.

»O ekonomskem nerazumevanju socialnega dela moramo govoriti tedaj, ko se upošteva samo materialni vidik socialne problematike kot tisti, ki določa bistvo socialnega dela« (Lussi 1991: 32). Pri nas je tako nerazumevanje razširjeno v krogih, ki enačijo »socialo« s »socialnimi transferi« in socialno delo kot stroko, ki administrira denarne pomoči. Lahko bi po Lussiju dodali še pravno nerazumevanje, ki je po naši interpretaciji v tem, da se socialno delo pojmuje kot servis, ki oskrbuje sodišča s posebne vrste podatki (»socialnimi«) o strankah v sodnih postopkih, ki pa mimo tega nima kake pomembne samostojne vloge.

Po Lussiju prevladuje (vsaj v nemškem govornem prostoru) terapevtsko nerazumevanje socialnega dela, ki je tudi najnevarnejše, saj je »terapevtska usmeritev vendarle pol stoletja pomembno prispevala k izboljševanju poklicnega statusa socialnih delavcev« (prav tam). Terapevtsko usmeritev lahko razberemo že v pionirskem delu Mary Richmond *Social Diagnosis*, v zadnjem desetletju pa je prišlo do prave konjunktore najrazličnejših terapevtskih šol, ki mamijo socialne

delavce. Tudi pri nas je postopno vse pestrejša ponudba različnih »treningov« odvrčala in odvrča socialne delavce od oblikovanja socialnodelavskih modelov ravnanja. Terapevtska usmeritev ni sama po sebi nič slabega, mnogi terapevtski pojmi so koristni v socialnem delu, slabo je, ker se socialni delavci, ki zapadejo terapevtskemu pristopu, neustrezno, to je terapevtsko, odzivajo na socialne probleme. Najhujša posledica te drže je, da se terapevtsko socialno delo izogne pravim problemom in pravim klientom, ker niso dostopni za terapijo, s tem pa se izogne svoji specifični nalogi (prav tam).

Čeprav so taki poskusi prilaščanja in podrejanja naše stroke ter poskusi, da bi jo odkrenili od pravih nalog, neprestana nevarnost, ki jo v stroko vnašajo pripadniki drugih strok in izobrazbenih smeri, ki se niso nikoli neposredno ukvarjali z ljudmi v stiski, čutijo pa se, zato ker prihajajo iz bolj uveljavljenih ved ali zaradi kakšnega drugega razloga, poklicani »soliti pamet«, smo se jim do sedaj uspešno upirali prav s poštenim prizadevanjem, da bi prepoznali in sooblikovali specifičen socialnodelavski pristop. Pot do tega je peljala prek skromnosti. Tisti, ki smo izšli iz drugih uveljavljenih in uglednih ved in strok in se znašli na področju socialnega dela, smo morali sestopiti s svojega največkrat zgolj umišljenega piedestala, prisluhniti, kaj nam pripovedujejo socialni delavci, priznati svojo nevednost, se učiti od njih in jim to, kar smo od njih prejeli, vračati v obliki poskusov, da bi njihovo delo izrazili z ustreznimi pojmi in ga reflektirali. Po formalnem položaju smo bili njihovi učitelji, od učitelja pa se zlasti pričakuje, da pomaga učencu ubesediti njegovo izkušnjo, ne da zviška poučuje. Tisti, ki so bodisi v študijskem procesu bodisi prek raziskovanja skušali docirati, so naleteli na upravičeno negodovanje in odpor pri socialnih delavcih, kljub temu, da so imeli najboljše namene.

Pomagati ubesediti izkušnjo. Morda najsrečnejši trenutki mojega strokovnega življenja (če se izrazim nekoliko pate tično) so bili, ko se je ena od socialnih

delavk, ki so študirale na visokošolskem študiju, odločila, da po metodi, ki sva jo uporabila z Gabi Čačinovič Vogrinčič pri analizi primera socialnega dela z družino, analizira primer s svojega centra za socialno delo, in ko je po končanem delu primer opredelila s podobnimi pojmi, kot sva jih uporabila midva. Zadovoljen nisem bil zato, ker bi naju bila posnemala (ker bi bila midva posnemanja vredna), ampak ker sem začutil, da so ji ti pojmi koristili, da so ji pomagali ubesediti, kar je nekako tudi ona že čutila in vedela. Začutil sem, da sem na trdnih tleh, da se dogaja nekaj stvarnega, stvarna komunikacija. To je samo drobec iz moje izkušnje. Tisti moji kolegi, ki so več delali s socialnimi delavci v supervizijskih skupinah, Balintovih skupinah in v drugih okvirih, bi lahko poročali o številnih takih doživetjih.

Prav to je bila značilnost naše šole. Zato se nam je posrečilo profilirati teorijo socialnega dela in vsebinsko izpeljati visokošolski študij. Vzpostavila se je plodna komunikacija med ljudmi, ki so zadovoljeni za teorijo, in ljudmi, ki se spopadajo z vsakdanjimi strokovnimi problemi. To je trden temelj, na katerem smo ubranili svojo stroko in na katerem jo lahko

gradimo v prihodnje; jedro in srčika, od koder jo lahko razvijamo naprej. Tega nam nihče ne more vzeti, kajti kdorkoli bo storil, kar sem opisal zgoraj, ne bo več tujec, ki lomasti po področju, ampak bo naš. Kdor tega ne bo storil, bo v najboljšem primeru spoštovan sodelavec z drugega strokovnega področja, če ne bo poniknil. Ko to pišem, mislim na mlade sodelavce, ki se iščejo. Pozorno prisluhni praktiku in skušaj ubesediti njegovo izkušnjo z izrazi »pritlehne teorije« (Glasser). Ne podreaj izkušnje drugega vseobsegajoči abstraktni ideologiji, ki si jo pobral v kakšnem radikalističnem katekizmu. Drži se tal. Štrikaj. Ne škodi, če si tudi politično moder. Radikalna leva ideologija o zapiranju institucij zaradi svobode se ujema z radikalno desno o zapiranju institucij zaradi šparanja. Tako je vsem prav: prihrani se denar in svobode je več.

Doslej se nam je posrečilo, da smo v vse bolj zapletenem in naglo spreminjajočem se svetu našli svojo nišo, tako da je bilo prav nam in koristno za druge. Upam, da jo bomo vedno znova najdevali tudi v prihodnje.

(Bil sem preveč čustven, premalo sistematičen in predolg. Vsakih štirideset let si človek pač lahko kaj privošči.)

Literatura

- ANON. (1989), *Predlog dopolnitve programske zasnove za oblikovanje visokošolskega programa*. Ljubljana: Višja šola za socialne delavce.
- (1992), *Vzgojnoizobraževalni program visokošolskega študija za socialno delo*. Ljubljana: Višja šola za socialne delavce.
- I. JENKO (1975), *Ob dvajsetletnici šole. Dvajsetletnica šole za socialno delo*. Ljubljana: Višja šola za socialno delo.
- M. JANČAR (1965), *Naša pota in cilji. 10-letnica Višje šole za socialne delavce*. Ljubljana: Višja šola za socialne delavce.
- A. KAVAR-VIDMAR et al. (1980), *25 let: Zbornik člankov in razprav*. Ljubljana: Višja šola za socialne delavce.
- A. KRŽIŠNIK (1965), *Nastanek in razvoj stroke socialno-varstvenega dela. 10-letnica Višje šole za socialne delavce*. Ljubljana: Višja šola za socialne delavce.
- P. LUSSI (1991), *Systemische Sozialarbeit: Praktisches Lehrbuch der Sozialberatung*. Bern und Stuttgart: Verlag Paul Haupt.

- M. MARTINOVIC (1987), *Znanstvene osnove socijalnog rada*. Zagreb: Narodne novine.
- B. MESEC (1972), Zakaj predvsem o teoriji. Teorija socialnega dela, Ob posvetovanju jugoslovanskih šol za socialne delavce, *Naši razgledi* 21, 11: 330.
- (1972), *Stališča socialnih delavcev do izobraževanja*. Ljubljana: Višja šola za socialne delavce.
- (1983), Preloženo ma 1991. *Socialno delo* 22, 1: 2-11.
- Y.-R. NEDELJKOVIC (1982), *Socijalni rad. I. knjiga*. Beograd: Zavod za proučavanje socijalnih problema grada Beograda.
- M. PAPO, M. DERSIŠBEGOVIĆ, V. TRNINIĆ (1971), *Obrazovanje socijalnih radnika u Socijalističkoj republici Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Viša škola za socialne radnike.
- B. STRITH (1985), Beseda ob tridesetletnici Višje šole za socialne delavce v Ljubljani. Zbornik strokovnih člankov in razprav ob tridesetletnici Višje šole za socialne delavce v Ljubljani 1955-1985. *Socialno delo* 26, 3-4: 388-398.
- Zakon o visokem šolstvu. *Uradni list R Slovenije*, 67/1993.